

РЕЛОКАЦІЯ БІЗНЕСУ: ПОШУК ШЛЯХІВ «ВИЖИВАННЯ» В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ірина ДАВИДОВА

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Для будь-якої держави та суспільства важливим є сталий розвиток економіки та бізнесу. Не є виключення й Україна. Однак повномасштабне вторгнення агресора поділило наше життя на «до» і «після». Це стосується як кожної людини окремо, кожної територіальної громади, України загалом. Одним з наслідків є значне завдання шкоди, або ж повне знищення підприємництва і бізнесу. А враховуючи збільшення потреб у видатках (порівняно з мирним часом) на рівні держави важливим є підтримання бізнесу, надання можливості працювати, наслідком чого є й підтримання економічної ситуації хоча б на рівні «допустимої». Тож варіантом збереження бізнесу, як такого, є його релокація.

Процедура релокації підприємств в безпечніші регіони регулюється розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» від 25 березня 2022 р. № 246-р. Даним нормативно-правовим актом визначено чіткий перелік спільних дій органів публічної влади щодо забезпечення переміщення підприємств з постраждалих від війни територій.

Програма релокації підприємств Міністерства економіки України передбачає державну підтримку підприємствам, яка включає: підбір місця розташування для потужностей підприємства; допомога з перевезенням на нову локацію; сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників; підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту.¹

¹ Програма релокації підприємств Міністерства економіки України. Retrieved from <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>; Релокація підприємств та підтримка бізнесу громадами в умовах воєнного стану: методичні рекомендації у сфері місцевого економічного розвитку. 2022. Retrieved from <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://auc.org.ua/sites/default/files/library/merl.pdf>; Колесник, І. (2022) Релокація бізнесу в умовах війни: варіанти та покрокова інструкція. Retrieved from <https://www.prostir.ua/?news=relokatsiya-biznesu-v-umovah-vijny-varianty-ta-pokroкова-instruktsiya>

Ключові етапи програми релокації бізнесу включають:

оцінку поточної ситуації – необхідно проаналізувати чинні умови ведення бізнесу, зокрема економічну стабільність, доступність ресурсів та потенційні ризики, пов’язані з політичною чи соціальною ситуацією, що допоможе визначити доцільність релокації;

вибір нового місця – підприємці повинні обрати відповідний регіон або країну, враховуючи податкові, економічні, правові та соціальні аспекти (локація має забезпечувати як безпеку, так і фінансову вигоду);

переміщення активів – після ухвалення рішення про релокацію необхідно транспортувати матеріальні та нематеріальні активи, такі як нерухомість, обладнання, інтелектуальна власність тощо;

адаптацію до нових умов – цей етап включає зміну реєстраційних документів, відповідність місцевим податковим і правовим нормам, а також впровадження нових стандартів ведення бізнесу за необхідності.²

Враховуючи те, що нині ринкова ситуація та політична нестабільність можуть ставити під загрозу існування бізнесу, релокація може стати ключовим елементом для збереження підприємства і забезпечення його розвитку. Важливість релокації, зокрема, підтверджується обґрунтовується існуючими економічними факторами, наявністю політичних та соціальних ризиків, наявність державної підтримки тощо.

Тож релокація дозволяє компаніям мінімізувати ризики та знайти нові можливості для розвитку. Це підтверджується й аналізом статистичних даних, які свідчать про «продовження відновлення українського бізнесу». Так, порівняно з 2023 роком показники 2024 року є значно кращими (переважна більшість компаній (86%) продовжили свою роботу у повному обсязі, що на 6% більше, ніж було у 2023 році).³

Зазначимо, що повна релокація зазвичай характерна для малого та мікробізнесу, а також компаній у сфері послуг, чиє обладнання можна легко або відносно легко транспортувати. Часткове переміщення бізнесу частіше зустрічається серед виробничих, сервісних і сільськогосподарських підприємств, оскільки деякі їхні активи, такі як земля, великогабаритне обладнання чи природні джерела сировини, не підлягають перевезенню. Змішаний формат релокації обирають компанії, які активно розширюють свою діяльність на нові ринки збуту

² Демчин, Д. Ефективна релокація підприємств: рекомендації для бізнесу. Retrieved from <https://business-broker.com.ua/blog/efektyvna-relokatsiia-pidpriemstv-rekomendatsii-dlia-biznesu/>

³ Стан українського бізнесу під час війни: підсумки 2024 року, прогнози на 2025 рік. Retrieved from [HTTPS://LOGIST.FM/PUBLICATIONS/STAN-UKRAYINSKOGO-BIZNESU-PID-CHAS-VIYNI-PIDSUMKI-2024-ROKU-PROGNOZI-NA-2025-RIK](https://LOGIST.FM/PUBLICATIONS/STAN-UKRAYINSKOGO-BIZNESU-PID-CHAS-VIYNI-PIDSUMKI-2024-ROKU-PROGNOZI-NA-2025-RIK)

й потребують виробничих потужностей у безпосередній близькості до кінцевих споживачів. За даними Gradus Research у перший місяць повномасштабного вторгнення 86% підприємств зупинили свою діяльність або скоротили її, а за даними аналогічного опитування влітку частка таких підприємств склала 78%.⁴

Разом з тим, релокація бізнесу супроводжується низкою ризиків, зокрема високими та часто непередбачуваними витратами на переміщення, організаційними й технічними труднощами, особливо під час транспортування майна. Може виникнути проблема з перевезенням усіх необхідних активів та пошуком відповідних приміщень для розміщення виробництва. Додатковими викликами є висока вартість оренди виробничих площ у новій локації та складнощі з підбором кваліфікованого персоналу після переїзду. Тому важливо зберегти основний склад працівників, забезпечивши їм комфортні умови для переїзду та подальшої роботи. Також можливі втрати контрагентів, постачальників сировини й матеріалів, що вимагатиме пошуку нових партнерів, додаткових фінансових витрат та часу, що може призвести до тимчасового простою підприємства.

Однак, враховуючи правовий режим воєнного стану, в якому ми нині перебуваємо, різну ситуацію щодо пошкодження майна агресором тощо, можливість для бізнесу здійснити релокацію або ж відкрити нову справу є гарною можливістю продовжувати працювати, створювати робочі місця та економічно підтримувати державу.⁵ Це дійсно можна назвати «шляхом виживання» як для окремого підприємця, бізнесу, так і для економіки країни в цілому.

⁴ Мангушев, Д. В., Будріс, Т. І., & Калініченко В. В. (2023) Релокація бізнесу в умовах війни. *Економіка та управління підприємствами*. № 75. С. 120.

⁵ Давидова, І. В. (2023) Мала приватизація в умовах воєнного стану: досвід та перспективи удосконалення. *Часопис цивілістики*. Вип. 49. С. 22-25.